

Zibeydə Arif qızı Şəkərəliyeva
i.f.d., dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

E-mail: zibeydashakaraliyeva 1977@gmail.com.

UOT: 336.1; JEl: H11;O23;G18.

Qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının yüksəldilməsində innovasiya imkanları

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – ölkənin qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının yüksəldilməsi məsələlərinin qiymətləndirilməsi və bu sahədə baxışların irəli sürülməsidir. Azərbaycan Respublikasında qeyri-neft sektorunun inkişafının təhlili, bu sahələrin innovasiya məhsulları istehsalı və onların ixrac imkanlarının qiymətləndirilməsinə məqalədə diqqət artırılmışdır. Tədqiqatda əsasən müqayisəli və statistik təhlil, qiymətləndirmə metodlarından daha çox istifadə edilmişdir. Tədqiqatın orijinallığı onunla bağlıdır ki, aparılan araşdırmalar və irəli sürülən baxışlar müasir və perspektivlik baxımından əhəmiyyət kəsb edir. Tədqiqatın nəticələri qeyri-neft sektorunun innovativ inkişafı və bu sahələrin ixrac imkanlarının müəyyən edilməsi baxımından müvafiq qurumlaar tərəfindən istifadə edilə bilər.

Açar sözlər: iqtisadi islahatlar, qeyri-neft sektoru, innovasiya məhsulu, ixrac potensialı.

Problemin qoyuluşu

Azərbaycanın davamlı inkişafının təmin olunmasında qeyri-neft sektorunun rolu xüsusi vacibliyi ilə çıxış edir. Xüsusilə də son on ildə dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslər, inflasiyanın gücləndirilməsi meyilləri Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafını aktuallaşdırmaqla, bu sahələrin ixrac imkanlarına diqqətin artırılmasını əsaslandırmaqdadır. Ölkəmizdə son on ildə qəbul edilən dövlət proqramlarında və strateji yol xəritələrində də bu mühüm məqama xüsusi diqqət yetirilməkdədir. Həmçinin, ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə bağlı həyata keçirilən islahat və tədbirlər nəticəsində artıq müvafiq uğurlu nəticələr əldə edilmişdir. Bütün bu proseslərə baxmayaraq qeyri-neft sektorunun innovativ inkişafına və bu sahələrin ixrac potensiallarının artırılmasına olan yanaşma daha da dərinləşdirilməlidir.

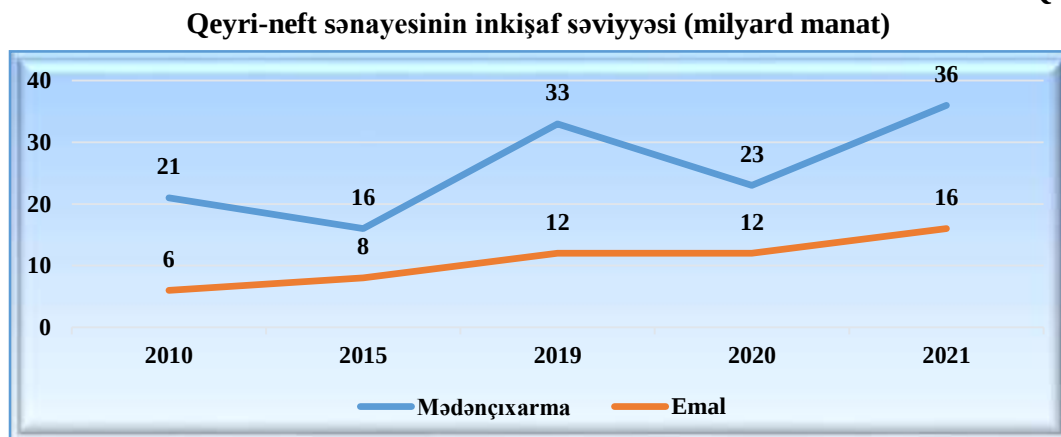
Qeyri-neft sektorunun inkişaf xüsusiyyətləri

Tədqiqatlar göstərir ki, ölkədə qeyri-neft sektorunun ixrac potensialı tədricən bərpa olunmaqdadır. Qeyri-neft sektorunun həm daxili inkişaf məqsədləri üçün inkişaf etdirilməsi və onun ixrac potensialının davamlı olaraq artırılması ölkənin iqtisadi siyasətində xüsusi ilə qabardılmaqdadır. Bu sahədə olan ciddi problemlərin aradan qaldırılmasına diqqətin artırılması, investisiya-kapital qoyuluşlarının həcmiyyətinin yüksəldilməsi öz vacibliyi çıxış etməkdədir. Belə yanaşma tərzini həm də qeyri-neft sektoru sahələrinin innovativ inkişafını gündəmə gətirməklə, bu sahələrdə rəqabətqabiliyyəti məhsul istehsalı məqsədləri ilə bağlı yeni texnologiyaların tətbiqini ön plana çəkir, inkişaf tendensiyaalarının qiymətləndirilməsini xüsusi zərurətə çevirir. Qeyd edilməlidir ki, müvafiq sektorun əsas aparıcı istiqaməti olan qeyri-neft sənayesinin inkişafına yetirilən diqqət son on ildə daha da diqqəti cəlb edir. Bu sahənin inkişafı həm də yaxın on ildə də öz aktuallığını saxlamalıdır [2;3;4]. Qeyri-neft sənayesinin, əsasən də emal sənayesinin inkişafı üçün yaradılmaqda olan mühit bu sahədə bir sıra əhəmiyyətli nailiyyətlərin əldə edilməsinə səbəb olmuşdur.

Belə ki, 2010-cı illə müqayisədə 2021-ci ildə emal sənaye məhsullarının həcmi 2,7 dəfə artmaqla – 16 milyard manata çatmışdır [9] (qrafik 1).

Qrafik 1.

Mənbə: [9].

Son on ilin iqtisadi inkişaf nəticələri göstərir ki, müqayisə olunan dövrdə mədənçıxarma, əsasən də neft-qaz sənayesində də artım meyilləri müşahidə edilmişdir. Ölkədə qəbul olunan dövlət proqram və strateji sənədlərdə energetika sektorunun inkişaf zərurətləri əsaslandırılır ki, bu amildə həmin sahələrin inkişaf zərurətindən irəli gəlməkdədir. Lakin, araşdırmalardan çıxış etsək, aydın görünür ki, qeyri-neft sektorunun inkişaf nəticələri hələ qaneedici hesab edilə bilməz. Belə ki, birincisi, 2010-cı ildə mədənçıxarma sənayesində istehsal edilən məhsulların həcmi emal sənayesi ilə müqayisədə - 3,5 dəfə yüksək olmuşdusa, bu göstərici 2021-ci ildə - 2,3 dəfə yüksəkliyi ilə nəzərə çarpıb. Digər tərəfdən, emal sənayesində istehsal edilən məhsulların ümumi sənaye məhsullarındakı xüsusi çəkisi – 29% təşkil etməkdədir və bu göstərici üzrə son on ildə ciddi dəyişiklik müşahidə edilməməkdədir [9].

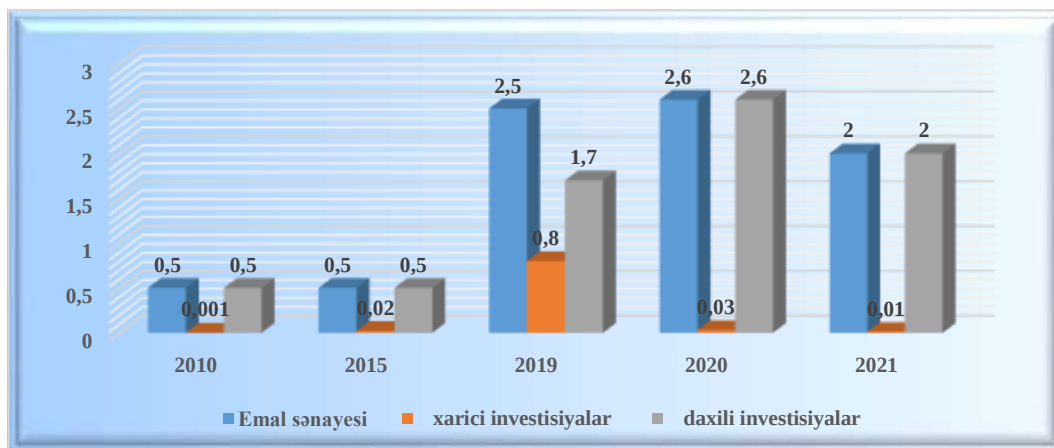
Qeyri-neft sektoru, o cümlədən də emal sənayesində istehsal edilən məhsulların ixrac imkanlarının artırılması öz aktuallığı ilə çıxış edir. Xüsusilə də belə məhsulların yeni texnologiyalar əsasında istehsalı, onların rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılması Azərbaycanın xarici ticarətində əsaslı dönüş yarada bilər. Qeyri-neft sektorunun müasir inkişafı və onun ixrac imkanlarının artırılması ciddi kapital-investisiya qoyuluşları amilini daha da aktuallaşdırmaqdadır. Bu baxış daha çox qeyri-neft, əsasən də emal sənayesində hiss edilməkdədir, çünki xarici bazarlara milli “brend” ilə məhsul çıxarılmasında bu sahənin rolu öz əhəmiyyətliyi ilə çıxış edir. Son on ildə emal sənayesinə yönəldilən investisiya qoyuluşlarında artım tendensiyaları aydın müşahidə olunmaqdadır (qrafik 2). Emal sənayesinin inkişafı baxımdan son on ildə bu sahəyə yatırılan investisiyaların həcmi 4 dəfə artmaqla 2 milyard manata çatmışdır. Təbii ki bu artım müsbət qarşılanıla bilər, lakin bu sahənin inkişafı daha yüksək həcmli investisiya qoyuluşlarını gündəmə gətirir. Digər tərəfdən, müvafiq yatırımların strukturu və ümumi sənaye üzrə müqayisəsinə də diqqəti yetirmək məqsəduyğundur. Belə ki, emal sənayesinə yatırılan investisiyaların həcmi mədənçıxarma sənayesi ilə müqayisə son on ildə iki dəfə aşağı olması ilə fərqlənir. Eyni zamanda, ümumi sənayeyə yatırılan investisiyaların xüsusi çəkisində

mədənçixarma sənayesinin payı – 64% təşkil etdiyi halda, bu göstərici emal sənayesi üzrə 27% təşkil etməkdədir [9].

Qrafik 2.

Emal sənayesinə yönəldilən investisiyaların inkişaf səviyyəsi

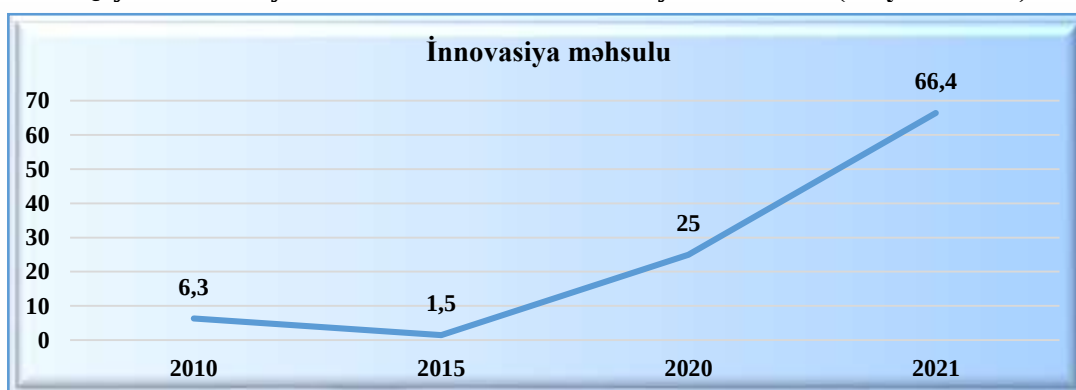

Mənbə: [9].

Sənaye, o cümlədən də mədəncixarma sənayesindən fərqli olaraq emal sənayesinə yatırılan investisiyaların demək olar ki, tam hissəsi daxili investisiyalardır. Mövcud durum isə, hesab edirik ki, bu sahənin innovativ məhsul istehsalı və onun məhsullarının xarici bazarlara çıxışı baxımından qaneedici hesab edilə bilməz. Azərbaycanda innovativ məhsul istehsalı əsasən emal sənayesində istehsal olunmaqdadır. Qeyd etmək olar ki, 2010-cı illə müqayisədə 2021-ci ildə bu sahədə istehsal edilən innovasiya məhsullarının həcmi 10 dəfə artmaqla, 66,4 milyon manata çatmışdır (qrafik 3). Təbii ki, belə artım müsbət tendensiya kimi qiymətləndirilməlidir. Lakin, emal məhsullarının ümumi istehsalında bu göstərici çox cüzi olamqla – 0,4% səviyyəsindədir. Digər tərəfdən, belə innovativ məhsullar xarici bazarlarda hələ ki, yüksək rəqabətliyyə dözümlü olmamaqla yanaşı onların ölkə ixracındakı payı da hiss edilmir [9].

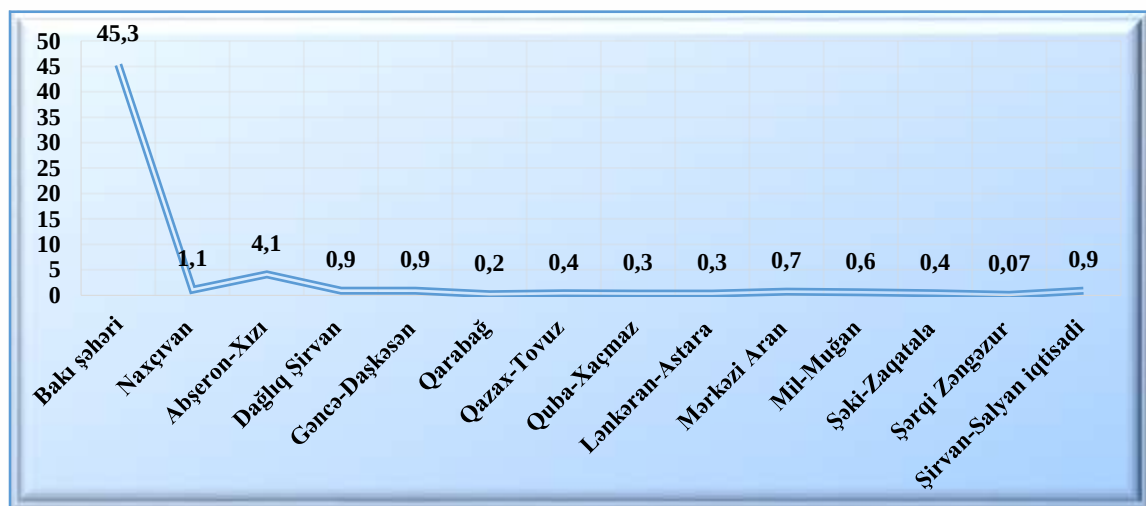
Qrafik 3.

Qeyri-neft sənayesində istehsal edilən innovasiya məhsulları (milyon manat)

Mənbə: [9].

Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun, əsasən də qeyri-neft sənayesinin ixrac potensialının artırılması baxımından regional imkanlardan geniş istifadə edilməsi öz vacibliyi ilə çıxış edir. Belə baxış ölkədə qəbul olunan dövlət proqramlarında strateji yol xəritələrində də öz konkretliliyi ilə əsaslandırılmaqdadır [5;6;7;8]. Məhz bu məqsədlə ölkədə zəruri islahatlar keçirilir, regionlarda infrastrukturun inkişafına iri həcmli investisiyalar yatırılmaqdadır. Lakin, bütün bu tədbirlərə baxmayaraq, regionlarda sənaye istehsalı sahəsində kifayətdə fərqliliklər mövcuddur. Belə ki, ölkədə istehsal edilən sənaye məhsulunun 70%-indən çoxu paytaxtın payına düşür [9]. Qeyd edilən məhsulların istehsalı baxımından bir neçə iqtisadi rayonun göstəriciləri (Abşeron, Naxçıvan) daha yüksəkliyi ilə müşahidə edilir (qrafik 4). Ölkə regionlarında qeyri-neft sektorunun, o cümlədən də emal sənayesinin inkişaf potensialları yüksəkdir. Xüsusilə də işğaldan azad olunan ərazilərdə emal sənayesinin, kənd təsərrüfatının və turizm sektorunun inkişafının yüksəldilməsi mümkündür. Artıq bu sahədə mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlanmışdır. Bütün bu amillər ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə yanaşı, bu sahədə ixrac imkanlarının artırılmasında da mühüm rol oynaya bilər.

Qrafik 4.**Regionlar üzrə sənaye məhsulunun səviyyəsi (2021, milyard manat)**

Mənbə: [9].

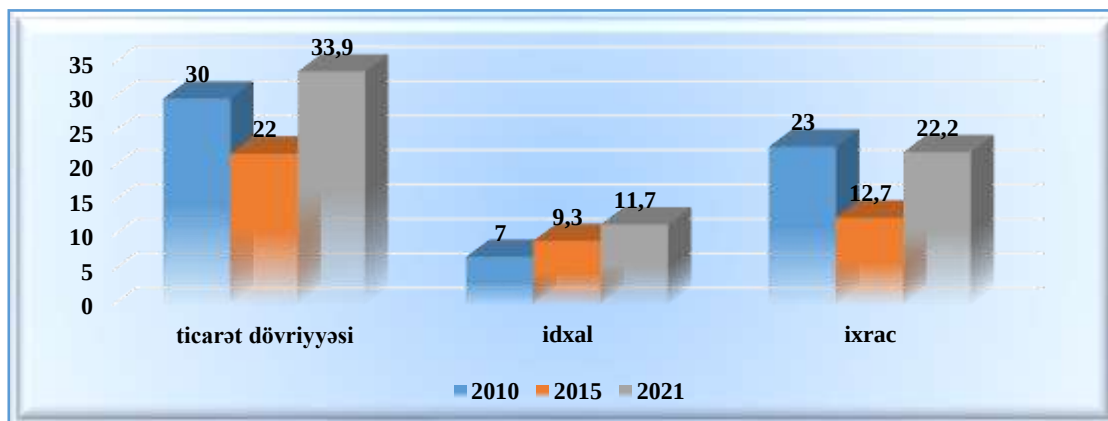
Qeyri-neft sektorunun ixrac imkanları

Azərbaycanda 2010-cı ildən başlayaraq dərinləşməkdə olan inkişaf prosesləri xarici ticarət dövriyyəsinin, əsasən də ixrac imkanlarının yüksəldilməsi üçün yeni imkanlar açmaqdadır. Xüsusilə də qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının yüksəldilməsində bu amil daha da önəmli xarakter almaqdadır. Son on ildə ölkənin xarici ticarət dövriyyəsinin həcmində artım meyilləri müşahidə olunmaqdadır. Belə ki, 2010-cı illə müqayisədə 2021-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi – 13% artmaqla 33,9 milyard ABŞ dolları səviyyəsində olmuşdur. Ölkənin xarici ticarətində müqayisə edilən dövr ərzində ixrac əməliyyatların həcmi – 5% azaldığı halda, idxalın səviyyəsi – 71% artmaqla diqqəti cəlb edir (qrafik 5) [9;10]. İdxal əməliyyatlarının strukturu deməyə əsas verir ki, buradakı əksər məhsulların ölkədə, əsasən də qeyri-neft sektorunda istehsalı mümkündür. Ölkə ixracının əsas hissəini enerji daşıyıcıları və digər xammal resursları təşkil edir. İxracın 5-10% səviyyəsi qeyri-neft sektoru

məhsullarının payına düşür ki, burada da qeyri-neft sənayesinin payı bir elə də yeksək deyildir. Əsasən də innovativ məhsulların ölkə ixracındakı payı 1%-i keçmir [9;10].

Qrafik 5.

Xarici ticarət dövriyyəsinin inkişaf dinamikası (milyard ABŞ \$)

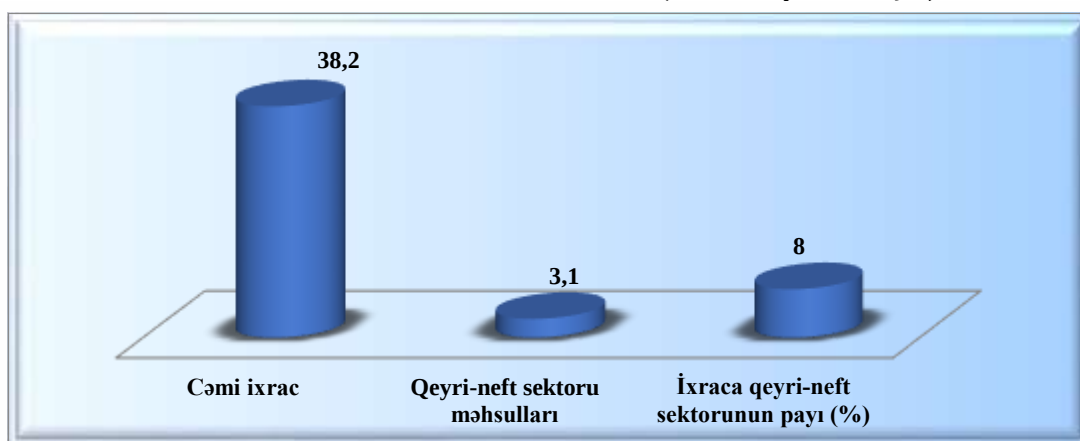

Mənbə: [9;10].

Ölkənin ixrac imkanlarının təhlili deməyə əsas verir ki, son on ildə də ixrac olunan məhsulların 90%-indən çoxu neft sektorunun payına düşməkdədir. Müvafiq illərdə bu sahədə müəyyən fərqliliklər baş versə də lakin, neft sektorunun ixracdakı hegomon mövqeyi yenə də dəyişməz qalmışdır. Eyni zamanda, qeyri-neft sektoru üzrə məhsulların da ixracdakı xüsusi çəkisi öz aşağı – dəyişməz mövqeyi ilə diqqəti cəlb etməkdədir. Belə ki, bu sahədəki ixrac məhsulların payında – emal və kənd təsərrüfatı məhsullarının payı 5-8% arası dəyişməsi ilə müşahidə olunmaqdadır. Azərbaycana idxal edilən məhsulların xüsusi çəkisində ərzaq, toxuculuq sənayesi kimi qəbildən olan - ənənəvi, əsasən də istehsalı bizdə mümkün olan məhsulların xüsusi çəkisi 20%-ə yaxındır [9;10]. Bütün bu kimi amillərin nəticəsidir ki, cəmi ixracda qeyri-neft sektorunun payı son on ildə cüzi dəyişikliklərə uğramaqla, 8%-i keçmir (qrafik 6).

Qrafik 6.

Ölkə üzrə əsas malların ixracının strukturu (2022, milyard ABŞ \$)

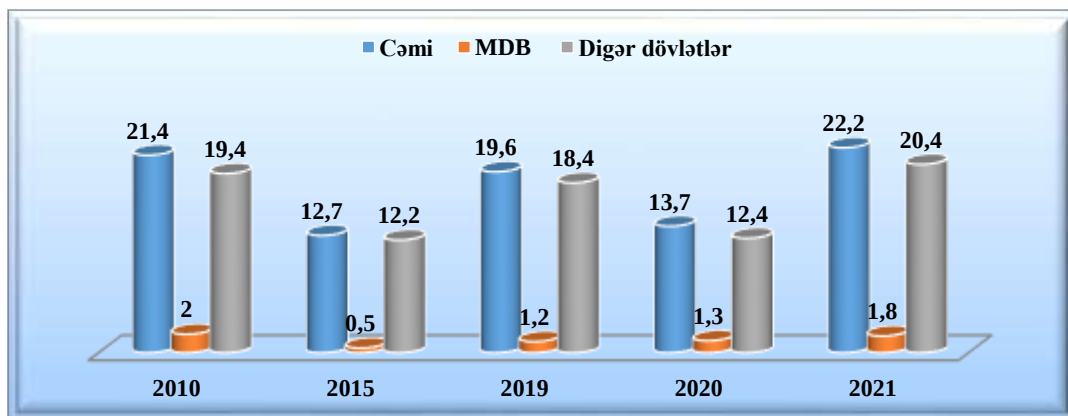

Mənbə: [9;10].

Azərbaycanın xarici ticarətinin, əsasən də ixrac əməliyyatlarının coğrafi strukturunda bir neçə ölkəvi və ya region üzrə inkişaf istiqamətliliyi daha çox diqqəti cəlb etməkdədir. Qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizin ixrac əməliyyatları MDB və digər ölkələr üzrə fərqlənir. Digər ölkələr qismində əsasən Avropa ölkələri öz yüksək payı ilə nəzərə çarpır. MDB ölkələri ilə ixrac əməliyyatlarında kənd təsərrüfatı və emal sənaye məhsulları (ərzaq, yeyinti) yüksək səviyyəyə malikdir. Avropa ölkələri ilə olan ixrac-ticarət əlaqələrində isə, neft və neft məhsulları daha yüksəkliyi ilə müşahidə olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, 2010-cı illə müqayisədə 2021-ci ildə ölkələr baxımından Azərbaycanın ixrac əməliyyatları MDB üzrə - 10% azaldığı halda, digər ölkələr üzrə bu göstərici – 5% artmışdır (qrafik 7) [9;10].

Qrafik 7.

Ölkələr üzrə ixrac dinamikası (milyard ABŞ \$)

Mənbə: [9;10].

Qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının yüksəldilməsi innovasiya fəaliyyətinin təşkilinə daha çox üstünlük verilməsini zəruriləşdirməkdədir. Bu baxımdan ölkədə son dövrlərdə zəruri hüquqi baza formalaşdırılır və proqram xarakterli sənədlər qəbul olunur. Yaradılan və yaradılmaqda olan texnoparklar və digər bu qəbildən olan mərkəzlər innovasiya fəaliyyətinin qeyri-neft sektoruna daha çox yönəlməsi məqsədlərinə də xidmət edir. Qeyd edilməlidir ki, qeyri-neft sektorunun innovativ inkişafı və istehsal edilən məhsulların ixrac imkanlarının artırılması özlüyündə bu sahəyə ciddi maliyyə - investisiya yatırımlarını əsaslandırmaqdadır. Bank-kredit sektorunun bu sahədəki fəallığının artırılmasına bu baxımdan çox ehtiyac vardır. Çünki, bu sektorun bazarında qeyri-neft sahələrinin payı öz yüksəkliyi ilə fərqlənmiş, verilən kreditlərin faiz dərəcələri də qaneedicili hesab olunmur. Belə ki, bank-kredit təşkilatları tərəfindən ticarət və kommertiya sektoruna ayrılan kreditlər ümumi kreditlərin 24%-ni təşkil etdiyi halda, bu göstərici energetika, kimya və təbii ehtiyatlar sektoru üzrə - 3%-ni, kənd təsərrüfatı və emal sahələri üzrə - 4,4% səviyyəsindədir [9]. Azərbaycanda istehsal edilən qeyri-neft sənaye məhsulları yüksək əmək və material utumluluğu ilə fərqlənməkdədir. Bu amil isə innovativ məhsul tutumluluğu sahəsində problemlər yaratmaqdadır. Xüsusilə də ixraca yönələn bir çox kimya sənaye məhsullarında da bu məqam diqqəti cəlb edir. Digər tərəfdən isə, sektorun innovativ məhsul istehsalı və ixracı sahəsində bu kimi problemlər müşahidə edilir:

- ⇒ Bir çox sahələrdə istehsalın artımı davamlı deyildir;
- ⇒ Yeni texnologiyaların tətbiqində ləngimələr qalmaqdadır;
- ⇒ İstehsal avadanlıqlarının gücü yüksək deyil, əksər sahələrdə onların fiziki və mənəvi köhnəlməsi prosesləri getməkdədir;
- ⇒ Xarici və daxili bazarın marketing qiymətləndirilməsi zəifdir;

- ⇒ Perspektivli və potensial inkişafa malik sahələrə investisiya qoyuluşlarında səmərəli və güzəştli yanaşma problemi tam həll olunmamışdır.
- ⇒ İnnovativ inkişafı təmin edəcək tənzimləmə mexanizmləri və infrastrukturu kifayət qədər inkişaf etməməmişdir;
- ⇒ Qeyri-neft sektorunda rəqabətqabiliyyətli və innovasiya yönümlü məhsul istehsalına meyllilik zəifdir.
- ⇒ Müasir keyfiyyət standartlarının tətbiqi formalaşmamamışdır;
- ⇒ Qeyri-neft sektorunun regional inkişafında ciddi fərqlər qalamqdadır.

Nəticə

Qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarının artırılması baxımından nanotexnologiya sahələrinə qayğı artırılmalıdır. Azərbaycan Respublikasında nanotexnologiya sahəsində yerinə yetiriləcək işlərin təhlili göstərir ki, bu sahənin yaxın 10 ildə inkişaf imkanları yüksəkdir. Qeyri-neft sektorunun bir sıra sahələrində xarici bazarlara çıxışı təmin edəcək potensiallar güclüdür. Belə ki, emal və kimya sənayesinin belə imkanları var və onlardan səmərəli istifadə edilməsi öz vacibliyi ilə qəbul olunmalıdır. İşğaldan azad edilən ərazilərimizdə qeyri-neft sektorunun inkişaf imkanları da yüksək hesab edilir. Xüsusilə də bu ərazilərdə həyata keçirilən dövlət siyasəti öz əhəmiyyətliliyi ilə qiymətləndirilməlidir. Əsasən də “ağıllı kənd və şəhər” lahiyələri artıq yaxın on ildə ölkəmizin ixrac potensiallarının artırılmasında öz mühüm rolunu oynayacaqdır.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2012. https://president.az/files/future_az.pdf.
2. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. Bakı, 2021. <https://e-qanun.az/framework/46813>.
3. Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi. Bakı, 2016. https://azertag.az/store/files/untitled%20folder/_STRATEJI%20YOL%20XERITESI_.pdf.
4. Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası. Bakı, 2022. https://static.president.az/upload/Files/2022/07/22/5478ed13955fb35f0715325d7f76a8ea_3699216.pdf.
5. “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”. Bakı, 2016. <http://www.president.az/articles/17670>.
6. “Azərbaycan Respublikasında ağır sənaye və maşınqayırmanın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”. Bakı, 2016. <http://www.president.az/articles/17670>.
7. “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”. Bakı, 2015. <http://www.president.az/articles/17670>.
8. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”. Bakı, 2019. <http://www.president.az/articles/17670>.
9. Azərbaycan Respublikasının Statistika Komitəsinin hesabatları. Bakı, 2022. <https://www.stat.gov.az/source/industry/>
10. Azərbaycan Respublikasının Gömrük Komitəsinin məlumatları. Bakı, 2022. https://customs.gov.az/uploads/exported/2022/2022_12.pdf?v=1674644815
11. Abbasov İ.M., Əliyev T.N. Qeyri-neft sənayesinin iqtisadiyyatı. Dərslik. Bakı, “Elm və Təhsil”, 2017, 501- s. http://economics.com.az/images/fotos/Kitablar/derslik_tebritz.pdf.
12. Aliyev İsa və Məmmədov Yaşar. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının tətbiqi: “Azərbaycan Respublikasında qeyri-neft sənayesinin İnkişaf Proqramı”. Bakı, “Avropa” nəşriyyatı, 2014.
13. Əliyev Təbriz. “Azərbaycanın kimya sənayesində sahibkarlıq mühitinin formalaşması və davamlı inkişafının başlıca istiqamətləri”. Monoqrafiya. Bakı, “Elm və Bilik”, 2017, 100 s.

14. Nuriyev Əli. "Davamlı və tarazlı regional inkişaf". Monoqrafiya. Bakı, "Avropa", 2017.
15. Z.A. Şəkərliyeva. Qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi. ENECO-Enerji iqtisadiyyatı mərkəzinin xəbərləri jurnalı Bakı №1, 2022.
16. Sadıqov İlqar Vəqif oğlu. Müasir şəraitdə qeyri-neft sektorunun investisiya fəallığı və mənbələri. AMEA-nın Xəbərləri, İqtisadiyyat Seriyası Jurnalı. 2016-5. http://economics.com.az/images/fotos/xeberler_pdf/2016_5/21.%20Ilqar.pdf

Зибейда Ариф гызы Шакаралиева

Инновационные возможности в повышении экспортного потенциала ненефтяного сектора
Резюме

Цель исследования-Оценка вопросов повышения экспортного потенциала ненефтяного сектора страны и выдвижение взглядов в этой области. В статье было уделено повышенное внимание анализу развития ненефтяного сектора в Азербайджанской Республике, производству инновационной продукции этих отраслей и оценке их экспортных возможностей. В исследовании в основном использовался сравнительный и статистический анализ, а не методы оценки. Оригинальность исследования обусловлена тем, что проведенные исследования и выдвинутые взгляды актуальны и перспективны. Результаты исследования могут быть использованы соответствующими учреждениями с точки зрения инновационного развития ненефтяного сектора и определения экспортных возможностей этих отраслей.

Ключевые слова: экономические реформы, ненефтяной сектор, инновационный продукт, экспортный потенциал.

Zibeyda Arif Shakaraliyeva

Innovation opportunities in enhancing the export potential of the non-oil sector
Summary

The purpose of the study is to assess the issues of increasing the export potential of the non – oil sector of the country and put forward views in this area. The article focuses on the analysis of the development of the non-oil sector in the Republic of Azerbaijan, the production of innovative products of these areas and the assessment of their export opportunities. In the study, mainly comparative and statistical analysis, assessment methods were used to a greater extent. The originality of the research is due to the fact that the research carried out and the views put forward are modern and important in terms of perspective. The results of the study can be used by relevant institutions in terms of innovative development of the non-oil sector and determination of export opportunities in these areas.

Keywords: economic reforms, non-oil sector, innovation product, export potential.

Elmi redaktor: i.e.d., dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 10.01.2023.

Çapa qəbul olunub: 18.01.2023.